Két novemberi nap, két különböző ünnep

Mindenszentek és halottak napja ma szinte elválaszthatatlan egymástól. A családok virágot visznek a temetőbe, gondozzák a sírokat, és gyertyát gyújtanak szeretteik emlékére. A két nap eredeti egyházi jelentése azonban eltér.

- **November 1. – Mindenszentek:** a keresztény hagyományban valamennyi üdvözült ember közös ünnepe, azoké is, akiknek nevét nem őrizte meg a naptár.
- **November 2. – Halottak napja:** az elhunytakról való megemlékezés és a katolikus hagyományban az értük mondott imádság napja.

A két ünnep kialakulása évszázadokon át tartott.

A keresztény közösségek már az első századokban megemlékeztek a hitükért meghalt vértanúkról. Amikor számuk egyre nőtt, közös ünnepeik is kialakultak. **609-ben IV. Bonifác pápa** Rómában keresztény templommá szentelte az egykori Pantheont, Szűz Mária és valamennyi vértanú tiszteletére.

Mindenszentek november 1-jei ünneplése a kora középkorban terjedt el Nyugat-Európában, a 9. században pedig már széles körben meghonosodott. Az ünnep részletesebb hátteréről korábbi Mindenszentek-történeti összefoglalónkban is olvashatsz.

A következő fontos lépés **998-ban** történt. Odilo, a franciaországi Cluny bencés apátja kezdeményezte, hogy a szerzetesek Mindenszentek után, november 2-án külön is emlékezzenek meg az elhunytakról. A szokás később Európa-szerte elterjedt. A halottak napjának történetéről és mai szerepéről külön cikkünk szól.

Az egyházi ünnepek mellé idővel a helyi néphagyományok is társultak. A magyar falvakban különféle elképzelések éltek arról, mi történhet november első éjszakáin.

A láthatatlan vendégnek is megterítettek

A régi néphit egyik legérdekesebb eleme a **hazalátogató halottak** képzete volt.

Több vidéken úgy tartották, hogy az elhunytak lelkei az ünnep idején visszatérhetnek egykori otthonukba. Ezért a családok egy része számukra is ételt készített.

Volt, ahol kenyeret, sót és vizet helyeztek az asztalra. A Tápió mentén egy tál ételt hagytak kint, másutt egész teríték várhatta a láthatatlan vendéget.

Néphiedelem és történelmi tény

Ezeket a szokásokat nem szabad összekeverni az egyházi tanítással. **Helyi néphiedelmekről beszélünk,** amelyeket a néprajzkutatók gyűjtései őriztek meg.

De miért éppen ételt hagytak a halottaknak?

A régi ember számára a közös étkezés az összetartozás egyik legfontosabb jele volt. Az asztal körül gyűlt össze a család, itt osztották meg egymással az ennivalót, itt beszélgettek a nap eseményeiről.

Az elhunyt számára félretett étel ezért úgy is értelmezhető, mint a családi összetartozás jelképe. Akit elveszítettek, annak emlékét továbbra is őrizték.

Miért maradt égve a lámpa?

Jászdózsán különös szokást jegyeztek fel a néprajzkutatók.

Amikor a család elindult a temetőbe gyertyát gyújtani, **otthon égve hagyták a lámpát.** Úgy hitték, hogy az elhunytak ezalatt hazatérhetnek, és a világosságnál körülnézhetnek régi otthonukban.

Az Ipoly menti falvakban azok is gyújtottak otthon gyertyát, akik nem tudtak elmenni a temetőbe. A bukovinai magyarok körében pedig ismert volt az a szokás, hogy annyi gyertyát gyújtottak, ahány elhunyt családtagra emlékeztek.

A gyertyafénynek többféle jelentése volt.

A keresztény vallási hagyományban a fény a reménységhez, az örök élethez és az imádsághoz kapcsolódik. A néphitben viszont olykor azt képzelték, hogy a világosság a visszatérő lelkeknek segít eligazodni.

A különböző magyarázatok ugyanahhoz az egyszerű cselekedethez kapcsolódtak: valaki meggyújtott egy gyertyát egy olyan ember emlékére, akit már nem láthatott viszont.

Kóduskalács: ajándék az elhunytak emlékére

A szegedi tájon Mindenszentek egyik jellegzetes étele a **mindönszentök kalácsa**, más néven *kóduskalács* volt.

A kalácsot a családok megsütötték, majd a temető felé menet szétosztották a kapunál várakozó szegények között.

A megajándékozottakat arra kérték, hogy imádkozzanak a család elhunyt tagjaiért.

A szokásban két gondolat kapcsolódott össze:

- az **elhunytakért való imádság**;
- a **rászorulók segítése**.

A kalács tehát nem csupán ünnepi sütemény volt. Ajándékká vált, amelynek különös jelentőséget tulajdonítottak.

Hasonló adakozási szokásokat más magyar vidékeken is feljegyeztek. A Csallóközben szintén osztottak kalácsot a temető kapujában várakozóknak, a Gyimes-völgyben pedig halottak napjára cipókat sütöttek, amelyeket az elhunytak emlékében adtak tovább.

Ez a hagyomány ma is elgondolkodtató. Az emlékezés nem kizárólag a múltra irányult: **az élők iránti segítségnyújtásban is megmutatkozott.**

Amikor a harangok a halottakért szóltak

A régi falvak életében a harangszó sokkal többet jelentett az idő jelzésénél.

Hírül adta a fontos eseményeket, imádságra hívott, jelezte a halálesetet, és összekapcsolta a közösség tagjait.

Mindenszentek estéjén, a halottak napját megelőző időben egyes helyeken hosszasan harangoztak az elhunytakért.

A néphit szerint a harangszó idején a halottak lelkei megpihenhettek szenvedéseiktől. Jászdózsán még úgy is tartották, hogy amíg a harang szól, az elhunytak otthon tartózkodnak.

Ezt a hiedelmet nem történelmi eseményként, hanem a korabeli emberek világképének részeként ismerjük.

A harangszó ugyanakkor egészen kézzelfogható feladatot is betöltött: **egyszerre figyelmeztette az egész falut az emlékezés idejére.**

Ahol nem volt rádió, televízió vagy telefon, ott a közösen hallott harangszó különösen fontos szerepet játszott a közösség életében.

Miért nem mostak halottak hetében?

Mai szemmel az egyik legkülönösebb szokás a munkatilalom volt.

Több magyar vidéken úgy tartották, hogy Mindenszentek és halottak napja környékén bizonyos munkákat kerülni kell. Ezt az időszakot helyenként **halottak hetének** nevezték.

A tilalmak településenként eltértek. Egyes helyeken például:

- nem mostak;
- nem meszeltek;
- vagy a földmunkát hagyták abba.

A tilalmakhoz változatos magyarázatok kapcsolódtak. Volt, ahol úgy hitték, hogy a mosással a halottak nyugalmát zavarnák meg. Másutt attól tartottak, hogy az ilyenkor végzett munka szerencsétlenséget okozhat.

Ezeknek a hiedelmeknek természetesen nem volt bizonyítható alapjuk.

A szokások azonban arról is árulkodnak, hogy az ünnepi időt a hétköznapoktól elkülönítették. Az emberek bizonyos napokon félretették megszokott teendőiket, és a vallási, családi vagy közösségi alkalmakra fordították figyelmüket.

Fontos, hogy ezek **nem mindenütt és nem egyformán érvényesülő szabályok** voltak. Egy falu hagyománya akár a szomszédos településétől is eltérhetett.

Mindenszentek a falusi gazdaságban is fordulópont volt

Van az ünnepnek egy kevésbé ismert oldala is.

November eleje egybeesett azzal az időszakkal, amikor a paraszti gazdaságokban véget értek az őszi munkák, és megkezdődött a téli élet rendje.

- **Csépán** Mindenszentek idején hajtották be a legelőkről az állatokat.
- **Galgamácsán** ekkor fogadtak fel új cselédeket és pásztorokat.
- **Nagymagyaron** az úgynevezett legényvásár alkalmával állapodtak meg a gazdák a szolgálatba szegődő fiatalokkal.

Ez nem azt jelenti, hogy minden magyar faluban ugyanígy történt. A példák arra mutatnak rá, hogy a régi naptári ünnepek gyakran **a mezőgazdasági év rendjéhez is igazodtak.**

November eleje tehát nemcsak az emlékezés ideje volt. Sok helyen a közelgő télre való felkészüléshez is kapcsolódott.

Mindig ilyenek voltak a temetők?

Ma természetesnek vesszük, hogy Mindenszentek környékén a temetők megtelnek virágokkal, koszorúkkal és mécsesekkel.

A ma ismert, széles körben elterjedt temetői díszítés azonban nem változatlanul él az ókor óta.

A magyar néprajzi kutatások szerint a sírok november eleji tömeges felvirágozása és koszorúzása viszonylag újabb szokás, amely főként a 19. századtól terjedt el. Egyes vidékeken a temetői gyertyagyújtás a 20. század folyamán vált általánossá.

A hagyományok tehát nem egyszerre születtek. Másként emlékeztek a középkorban, másként a régi falvakban, és másként emlékezünk ma.

Az azonban sokszor változatlan maradt, hogy az emberek szeretteikre gondoltak, és valamilyen látható cselekedettel fejezték ki az összetartozást.

Mit őriztünk meg a régi szokásokból?

A kóduskalács osztása, a halottaknak félretett vacsora vagy a munkatilalmak ma már nem tartoznak általánosan az ünnepléshez.

A gyertyagyújtás, a sírok gondozása és a családi emlékezés viszont tovább él.

Mindenszentek és halottak napja napjainkra sokak számára vallási hovatartozástól függetlenül is fontos lett. Ilyenkor felidézünk egy történetet, előkerül egy régi fénykép, vagy elhangzik egy olyan családi emlék, amelyet a fiatalabbak talán még soha nem hallottak.

A hagyományok változtak, de az emlékezés igénye megmaradt.

A régi magyar népszokások pedig arról mesélnek, hogyan próbálták az emberek megőrizni a kapcsolatot azokkal, akik már nem lehettek közöttük.

Talán ma is ez a legfontosabb közös vonás: **egy gyertya fénye, egy régi történet vagy egy féltve őrzött emlék segítségével továbbadni valamit azokból, akik előttünk éltek.**

Az október 31-i Halloween eredete is sok kérdést vet fel; ennek hátteréről a Halloween eredetét bemutató cikkünkben olvashatsz.

Családi ötlet

Családi emlékgyűjtő

1 Egy történet, amelyet megőrzünk

Keressetek egy régi családi fényképet, receptet, használati tárgyat vagy olyan történetet, amely egy korábbi családtaghoz kapcsolódik!

Kérdezzétek meg a nagyszülőket vagy az idősebb rokonokat, hogyan emlékeztek gyermekkorukban Mindenszentekre.

- Jártak-e együtt a temetőbe?
- Otthon is gyújtottak gyertyát?
- Volt-e különleges családi szokásuk?

A válaszokból készíthettek egy kis családi emlékfüzetet. Így az elmesélt történetek később is megmaradhatnak.

Tudáspróba

Tudáspróba – Mennyit jegyeztél meg?

1. Mi a különbség Mindenszentek és halottak napja között?

a) Mindkettő pontosan ugyanaz az ünnep.

b) Mindenszentek az összes szent ünnepe, halottak napján pedig az elhunytakról emlékeznek meg.

c) Mindenszentek csak Magyarországon létezik.

2. Miért hagytak ételt az asztalon egyes régi magyar falvakban?

a) Mert úgy hitték, hogy az elhunyt családtagok hazalátogathatnak.

b) Mert nem volt szabad másnap főzni.

c) Mert az ételt téli tartaléknak szánták.

---

3. Mi volt a kóduskalács?

a) Különleges, csak királyoknak készített sütemény.

b) Kalács, amelyet a temetőnél várakozó rászorulóknak osztottak.

c) A pásztorok mindennapi eledele.

---

4. Miért hagyták égve a lámpát Jászdózsán?

a) Hogy a hazalátogató halottak a néphit szerint körülnézhessenek.

b) Hogy elriasszák a vadállatokat.

c) Hogy a szomszédok megtalálják a házat.

---

5. Miért kapcsolódhatott Mindenszentek a gazdasági évhez?

a) Mert ekkor kezdődött az aratás.

b) Mert több vidéken ekkor zárult a legeltetési időszak, és megkezdődött a téli rend.

c) Mert ezen a napon minden állatot eladtak.

Tudáspróba – Megoldások

1 Két novemberi ünnep

Helyes válasz

b) Mindenszentek az összes szent ünnepe, halottak napján pedig az elhunytakról emlékeznek meg.

2 A láthatatlan vendég

Helyes válasz

a) Mert úgy hitték, hogy az elhunyt családtagok hazalátogathatnak.

3 Kóduskalács

Helyes válasz

b) Kalács, amelyet a temetőnél várakozó rászorulóknak osztottak.

4 Az égve hagyott lámpa

Helyes válasz

a) Hogy a hazalátogató halottak a néphit szerint körülnézhessenek.

5 Az őszi gazdasági év fordulója

Helyes válasz

b) Mert több vidéken ekkor zárult a legeltetési időszak, és megkezdődött a téli rend.

Felhasznált források

- Magyar Néprajz VII. – November 1. Mindenszentek napja; November 2. Halottak napja (Magyar Elektronikus Könyvtár, OSZK).
- Magyar Néprajz VII. – Egyház, kultusz és közösségi hagyomány a népéletben (a temetői szokások története).
- Magyar Katolikus Egyház: Mindenszentek ünnepe (2024. október 31.).
- Magyar Katolikus Egyház: Halottak napja (2021. november 1.).

Összeállította: Mesefarm szerkesztőség, 2026. A néprajzi példák dokumentált helyi szokásokat és hiedelmeket mutatnak be; nem tekinthetők minden magyar vidékre érvényes hagyománynak.

Forrás és online változat

Forrás: Mesefarm.hu

Az eredeti online anyag a QR-kód segítségével érhető el.

Ez a PDF a Mesefarm nyomtatóbarát változata. A QR-kód az eredeti online cikkhez vezet, ahol a kapcsolódó tartalmak és frissítések is elérhetők.

Online változat